

8.3 Методичне забезпечення дослідження та оцінювання регіональної складової вільної торгівлі

Зовнішня інтеграція України у світовий економічний простір відіграє важливу роль у розвитку вітчизняної економіки, саме тому Україна зацікавлена в сприятливому середовищі, яке спрощувало б доступ до зовнішніх ринків і забезпечувало стабільні торговельні потоки на основі постійного підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

Членство у СОТ зробило певний внесок у досягненні цієї мети, забезпечивши вищий рівень стабільності та прозорості торговельної політики в Україні та в країнах-партнерах і можливості використовувати інструменти світового торгового клубу для вирішення суперечок. Поза тим поглиблення регіональної інтеграції в різних напрямках може створювати додаткові можливості для лібералізації торгівлі, а отже, економічного розвитку.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка була ратифікована 16 вересня 2014 року, стала новим форматом відносин, спрямованим на створення та подальше функціонування поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ) Україна – ЄС.

Зона вільної торгівлі України та ЄС передбачає співпрацю за різними напрямками, що переважно містяться у площині питань зовнішньоторговельної сфери (зокрема торгівлі товарами та послугами, митно-тарифного регулювання, інвестиційної та конкурентної політики, забезпечення економічної безпеки та врегулювання суперечок).

Ураховуючи багатовекторність характеристик кожної вищезазначеної сфери, методичне забезпечення дослідження та оцінювання регіональної складової зовнішньої торгівлі має базуватися на ієрархічній багаторівневій складно-структурованій моделі. На нашу думку, побудова такої моделі повинна задовольняти систему наступних принципів [590, стр. 33-34]:

- комплексності – оцінювання здійснюється на основі аналізу груп чинників впливу на регіональну складову вільної торгівлі;

- системності – процес оцінювання складається із сукупності логічно пов'язаних етапів, кожен наступний етап базується на отриманих результатах попереднього етапу;
- об'єктивності – підбір методів розрахунку є обґрунтованим і не допускає неоднозначності трактування результатів оцінювання;
- достовірності – розрахунок показників регіональної складової вільної торгівлі базується на офіційних статистичних даних;
- адекватності – розраховані показники просто інтерпретуються, є достатньо інформативними і володіють достатньою роздільною здатністю для об'єктів дослідження;
- доступності – первинні дані для розрахунків знаходяться у відкритому доступі та їх пошук не є ускладненим;
- відкритості та прозорості – запропонована методика є зручною для практичного використання і допускає можливість розвитку.

Розвиток світової економіки, як і економіки окремих держав та регіонів країни, значною мірою поставлено в залежність від ступеню ефективності вільної торгівлі. Відповідно, існує залежність розвитку економіки країни від її торговельних відносин з іншими державами. Незважаючи на всю важливість зовнішньої торгівлі як для держави в цілому, так і для її регіонів окремо, аналіз зовнішньої торгівлі зводиться в основному до вимірювання її вартісної характеристики (обсягів зовнішньоторговельного обороту, обсягів експорту та імпорту), при цьому, як правило, не враховуються реальний потенціал території, її конкурентоспроможність. У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільно запропонувати таку методику оцінювання регіональної складової торгівлі, яка дозволить порівнювати регіони незалежно від кількості жителів, площі території та інших регіональних факторів.

Оцінювання регіональної складової вільної торгівлі може відбуватися на підставі використання різноманітних методів (див. рис. 1.).

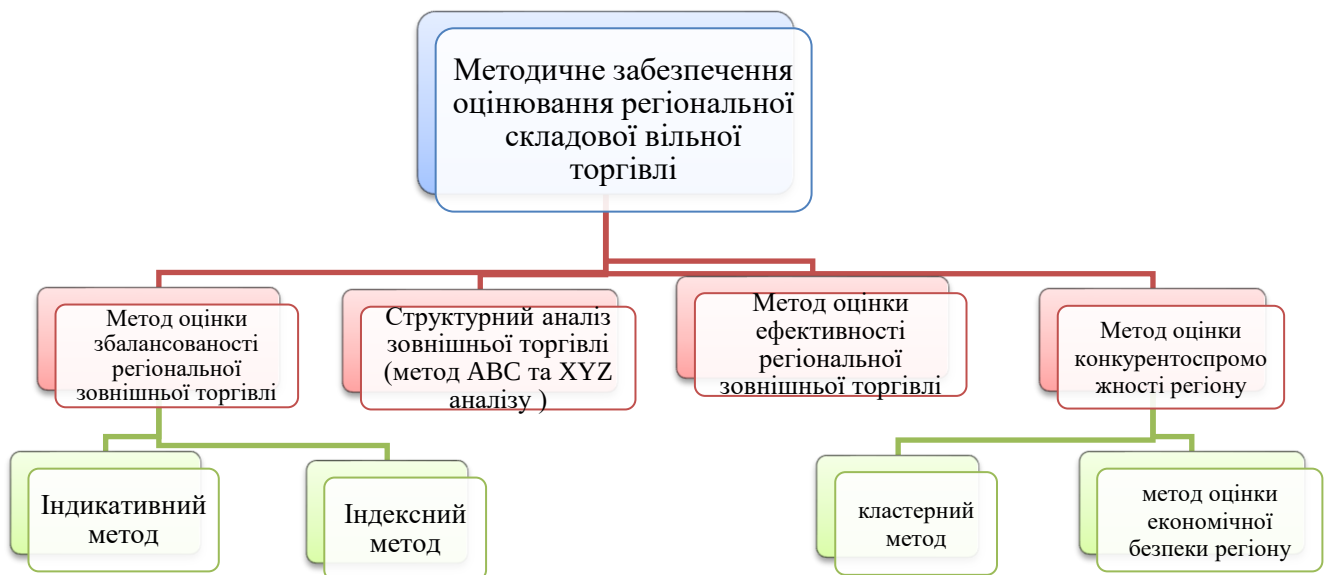

Рисунок 1. Методичне забезпечення оцінювання регіональної складової вільної торгівлі [599].

Найбільш поширеними серед науковців є методи аналізу збалансованості зовнішньої торгівлі. Вчені активно застосовують індексний метод, за допомогою якого описують динаміку експортно-імпортних операцій, оцінюють виконання обов'язків за контрактами; аналізують вплив на розвиток зовнішньоекономічних операцій змін цін, кількості товарів, структури поставчань; визначають ефективність зовнішньоекономічних операцій.

У роботах науковців використовується індексний метод для розрахунку таких основних показників зовнішньої торгівлі регіону:

- експортної, імпортної та зовнішньоторговельної квоти;
- сальдо торговельного балансу;
- коефіцієнта покриття імпорту експортом.

Метод аналізу збалансованості зовнішньої торгівлі, який передбачає розрахунок зазначених показників (індикаторів) та їх порівняння з пороговими значеннями, пропонується визначати як індикативний метод.

Використання індексного та індикативного методів аналізу (див. табл. 1) дозволяє систематизувати та формалізувати інформацію щодо поточного стану зовнішньої торгівлі, визначати ключові тенденції [591, стр. 363], чинники

впливу та ресурси зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності [596, стр. 6-7]. Водночас, розрахунок індикаторів та індексів зовнішньої торгівлі дає лише статичну картину, не дозволяє формалізувати зв'язки між змінними ситуації та давати ґрунтовні прогнози динаміки відповідних показників.

Таблиця 1.

Показники, що застосовуються при індексному та індикативному методі аналізу зовнішньої торгівлі регіону [591, стр. 363-364].

Показник	Формула розрахунку	Економічна інтерпретація
Регіональна експортна квота	$PK_e = \frac{\text{Експорт}}{\text{ВРП}} \times 100\%$	Характеризує ступінь відкритості економіки регіону. За критерієм Світового банку економіка регіону вважається відкритою, якщо на мезорівні експортна квота перевищує 35%, якщо ж її значення значно вище, то економіка вважається “надвідкритою”, що свідчить про залежність від кон’юнктури світових ринків і вразливість до зовнішніх шоків.
Регіональна імпортна квота	$PK_i = \frac{\text{Імпорт}}{\text{ВРП}} \times 100\%$	Характеризує ступінь імпортової залежності регіону. Безпечним для регіональної економіки вважається значення $K_i \leq 15\%$, перевищення свідчить про велику залежність економіки регіону від зовнішніх поставок, що обумовлюється слабкістю регіонального виробництва.
Регіональна зовнішньоторговельна квота	$PЗТ_k = \frac{\text{Експорт} + \text{Імпорт}}{\text{ВРП}}$	Економіка регіону вважається відкритою, коли зовнішньоторговельний оборот у відношенні до ВРП більше за одиницю.
Коефіцієнт покриття імпорту експортом регіону	$K_n = \frac{\text{Експорт}}{\text{Імпорт}}$	Характеризує співвідношення експорту з імпортом, що показує ступінь збалансованості зовнішньої торгівлі регіону. При активному сальдо торговельного балансу $K_n > 1$, при пасивному – $K_n < 1$. Різниця $(1 - K_n)$ характеризує масштаб його дефіциту (-) чи профіциту (+).
Індекс Ласпейрса	$I_p^L = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}$, де p_1 та p_0 – ціна товару відповідно в поточному та базовому періодах, q_1 – кількість товару в базисному періоді.	Індекс цін за формулою Ласпейрса визначається як середня гармонічна зважена з відносних цін, де як ваги використовується вартість окремих товарів за попередній період. На цей індекс не впливають будь-які кількісні зміни, бо він характеризує лише цінові співвідношення по товарах, що реалізовані у поточному періоді, порівняно з попереднім у незмінному обсязі базисного періоду.

Продовження таблиці 1

Індекс Пааше	$I_p^p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}$, де p_1 та p_0 – ціна товару відповідно в поточному та базовому періодах, q_1 – кількість товару в поточному періоді.	Індекс цін, розрахований за формулою Пааше, ґрунтується на поточних вагах і дозволяє порівняти тільки поточний період з базисним, що не показує точної зміни ціни від одного періоду до другого, тому що відображає не тільки зміну ціни, але і зміну структури ваг.
Індекс умов торгівлі регіону	$T_p = \frac{I_{p_e}}{I_{p_i}}$, де T_p – цінові умови торгівлі, I_{p_e} – зведений індекс середньої ціни експорту за поточний період у порівнянні з базисним періодом, I_{p_i} – зведений індекс середньої ціни імпорту за поточний період у порівнянні з базисним періодом. $T_Q = \frac{I_{q_e}}{I_{q_i}}$, де T_Q – кількісні умови торгівлі, I_{q_e} – індекс фізичного обсягу експорту за поточний період у порівнянні з базисним періодом, I_{q_i} – індекс фізичного обсягу імпорту за поточний період у порівнянні з базисним періодом.	Індекси умов торгівлі “цінові” та “кількісні” характеризують в якій мірі країна виграє (втрачає) за рахунок зміни цін (кількості) товарів у зовнішній торгівлі з певною країною (країнами) за відповідний період часу. Показник умов торгівлі вимірює відносну динаміку експортних цін за певний період і розраховується для проведення аналізу зовнішньоторговельної діяльності, що вимірюється співвідношенням середньої виручки від експорту товарів і середніх витрат на імпорт за певний період часу.

Для аналізу зовнішньої торгівлі можна також застосовувати структурний аналіз, який передбачає виокремлення складових елементів (підсистем) у структурі об'єкта дослідження і визначення відносин і зв'язків між ними з метою формування комплексного уявлення про об'єкт дослідження в цілому. Різновидом структурного аналізу є АВС-аналіз, який передбачає аналізування структури зовнішньої торгівлі у товарному та/або географічному розрізі з метою визначення значущості певних груп товарів та/або регіонів у забезпеченні загального результату зовнішньоекономічної діяльності. Метод АВС - аналізу здійснюється на основі принципу Парето, тобто у зовнішній торгівлі «20% товарів дають 80% результату».

АВС-аналіз полягає у тому, що розраховується частка кожної товарної позиції в експорті чи імпорті країни або регіону, підсумовуються результати методом накопичення та здійснюється розподілення на три групи – з високим рівнем ефективності експорту чи імпорту (частка – до 80%), із середнім рівнем

ефективності (частка – від 80 до 95%), з низьким рівнем ефективності (частка – від 95 до 100%) [595, стр. 28].

XYZ-аналіз використовують для класифікації груп продукції на основі показника стабільності товарної позиції в експорті чи імпорті. Цей показник прийнято вимірювати коефіцієнтом варіації, який показує, яку частину середнє квадратичне відхилення становить від середньої арифметичної величини (у відсотках), тобто наскільки великим є відхилення щодо середнього значення ознаки. У категорію X попадають товари з коефіцієнтом варіації до 10% (слабке коливання в часі), в категорію Y – 10–25% (помірне коливання в часі), в категорію Z – більше 25% (високе коливання).

Коефіцієнт варіації (V) визначається за формулами [595, стр. 28]:

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}} \times 100\% \quad (1)$$

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x - x_i)^2}{n}} \quad (2) \quad \text{та}$$

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad (3)$$

де n – кількість товарних позицій, які аналізуються.

Групи AX і BX характеризуються високим рівнем стабільності, ефективності і частки реалізації продукції. Групи AY і BY за досить високого рівня ефективності реалізації продукції характеризуються середнім рівнем стабільності. Групи AZ і BZ за значної частки реалізації продукції характеризуються низькою стабільністю. Товарна продукція таких груп знаходиться у зоні ризику, що знижує ефективність планування торгівлі і може привести до негативних наслідків (невиконання договірних обов'язків, дефіцит товарів тощо). Низький рівень ефективності і частки реалізації продукції свідчить про недостатній рівень її якості, неефективне використання ресурсів, що вимагає застосування інноваційного підходу до виробництва, удосконалення технології, модернізації і заміни устаткування. Тому групам CX, CY, CZ варто приділяти особливу увагу під час формування політики, спрямованої на модернізацію устаткування, впровадження нових технологій.

Таким чином, за допомогою цього методу можна проаналізувати ефективність товарної структури зовнішньої торгівлі регіонів України та визначити до якої групи належить кожна товарна позиція з номенклатури УКТЗЕД.

Аналіз ефективності зовнішньої торгівлі регіону, на нашу думку, можна визначити шляхом розрахунку системи показників (табл.2). Для вирішення даного завдання пропонуємо використовувати показник зовнішньоторговельного обороту на душу населення регіону і показник зовнішньоторговельного обороту на душу економічно активного населення регіону. Дані коефіцієнти варто оцінювати в динаміці, при цьому їх зростання буде свідчити про збільшення ефективності зовнішньої торгівлі регіону, а зменшення, навпаки, про зниження ефективності.

Вивчення ролі, яку надає зовнішня торгівля на розвиток економіки регіону можна оцінити шляхом розрахунку частки зовнішньоторговельного обігу в валовому регіональному продукті. Однак, при розрахунку цього коефіцієнта необхідно враховувати, що зовнішньоторговельний обіг в статистичних збірниках вимірюється в доларах США, а валовий регіональний продукт - в гривнях, тому для розрахунку показника необхідно усі складові привести в однакові одиниці виміру.

Таблиця 2.

Показники ефективності зовнішньої торгівлі товарами регіону [597, стр. 175]

Показник	Формула розрахунку	Економічна інтерпретація
Індекс обсягу зовнішньоторговельного обігу регіону на душу населення регіону	$I_{\text{Кнр}} = \frac{K_{\text{нр}1}}{K_{\text{нр}0}}$	$K_{\text{нр}1}$ - показник зовнішньоторговельного обігу на душу населення в регіоні в звітному періоді; $K_{\text{нр}0}$ - показник зовнішньоторговельного обігу на душу населення в регіоні в базисному періоді
Індекс обсягу зовнішньоторговельного обігу регіону на душу економічно активного населення регіону	$I_{\text{Кнар}} = \frac{K_{\text{нар}1}}{K_{\text{нар}0}}$	$K_{\text{нар}1}$ - показник зовнішньоторговельного обігу на душу економічно активного населення в регіоні в звітному періоді; $K_{\text{нар}0}$ - показник зовнішньоторговельного обігу на душу економічно активного населення в регіоні в базисному періоді
Індекс частки зовнішньоторговельного обігу регіону в валовому регіональному продукті	$I_{\text{Др}} = \frac{D_{\text{р}1}}{D_{\text{р}0}}$	$D_{\text{р}1}$ - частка зовнішньоторговельного обігу регіону в валовому регіональному продукті в звітному періоді; $D_{\text{р}0}$ - частка зовнішньоторговельного обігу регіону в валовому регіональному продукті в базисному періоді

Загальну оцінку ефективності зовнішньої торгівлі регіону, на нашу думку, варто визначати за формулою:

$$I_e = \sqrt[3]{I_{\text{Кнар}} I_{\text{Кнар}} I_{\text{др}}} \quad (4)$$

Сьогодні одним з основних напрямів забезпечення сталого економічного розвитку регіону є підвищення його конкурентоспроможності, особливо у сфері зовнішньоекономічної відкритості. Саме поняття відкритості економічної системи має діалектичний характер, бо, з одного боку забезпечує приток іноземного капіталу в регіон, використання порівняльних переваг міжнародного поділу праці, а з іншого боку, може загрожувати його економічній безпеці. Тому, беззаперечно, така риса формує конкурентоспроможність регіону та потребує аналізу з метою формування керуючих сигналів для прийняття управлінських рішень органами державного управління та місцевого самоврядування.

Існують безліч показників, що характеризують зовнішньоекономічну відкритість регіону. Однак, на нашу думку, ключовими є такі показники:

- індекс питомої ваги експорту регіону в обсязі загального експорту України, який дає змогу визначити місце регіону в процесах інтернаціоналізації та глобалізації економіки;
- індекс питомої ваги експорту регіону в країни далекого зарубіжжя в загальному експорті регіону, оскільки так як реалізація продукції в більш розвинені країни свідчать про рівень розвитку техніки і технологій, що дозволяє задовільнити високі потреби покупців;
- індекс коефіцієнта покриття експортом імпорту, який відображає збалансованість зовнішньої торгівлі;
- індекс темпу зростання прямих іноземних інвестицій в регіон, який віддзеркалює зростання зовнішньоекономічної діяльності регіонів, а також є свідченням готовності іноземних інвесторів до вкладення капіталу в економіку регіону.

На нашу думку, оцінку конкурентоспроможності регіонів доцільно здійснювати відповідно до наведеного нижче алгоритму (рис. 2).

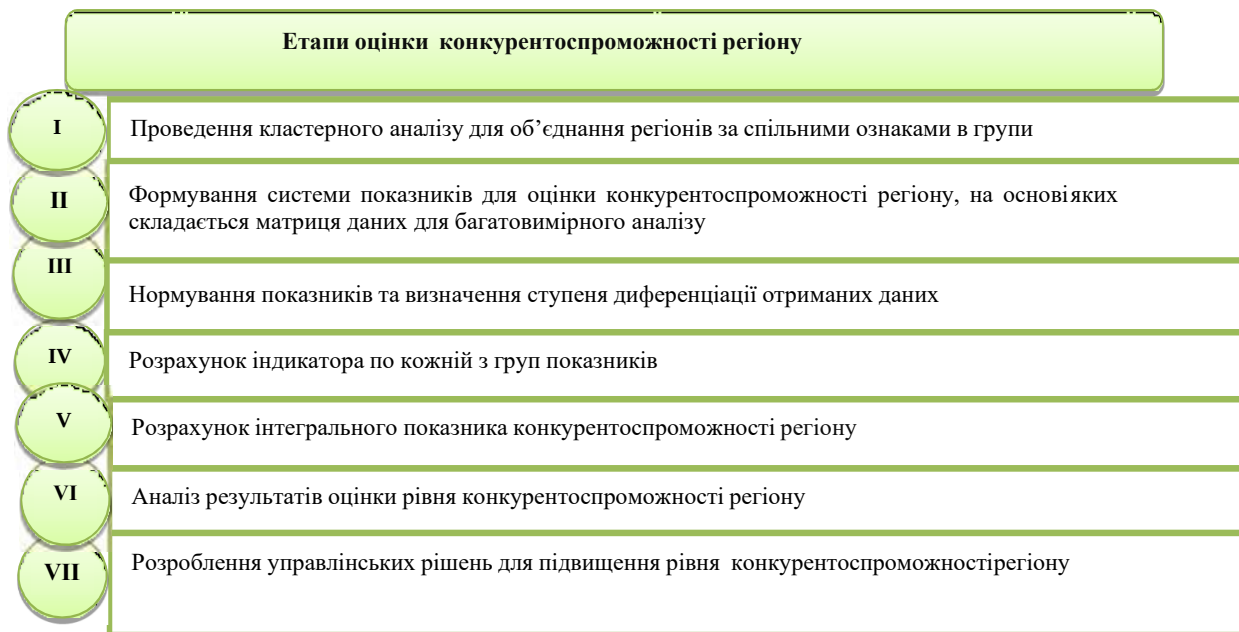

Рисунок 2. Алгоритм оцінки конкурентоспроможності регіону [597, стр. 79-80].

Оцінювання рівня конкурентоспроможності регіонів можливе на основі системи показників. Для цього пропонується показники об'єднати в такі блоки:

- поточна конкурентоспроможність (група економічних та соціальних показників);
- стратегічна конкурентоспроможність (група інвестиційної привабливості).

На третьому етапі проводиться нормування. Для цього визначимо часткові індекси (як відношення фактичного значення j -го показника для кожного регіону (X_{ij}) до кращого в певному регіоні), поділивши показники конкурентоспроможності на показники-стимулятори і показники-дестимулятори та розрахувавши за такими формулами:

- для показників стимуляторів:

$$k = \frac{x_{ij}}{x_{\max}} \quad (5)$$

- для показників дестимуляторів:

$$k = \frac{x_{\min}}{x_{ij}} \quad (6)$$

Ці формули, на нашу думку, є найбільш оптимальними.

Розрахунок індикатора по кожній з груп показників конкурентоспроможності (рівень економічного розвитку, рівень соціального

розвитку та рівень інвестиційної привабливості регіону) пропонується здійснювати за формулою:

$$K_{group} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n k_i} \quad (7)$$

Розрахунок інтегрального індексу конкурентоспроможності відповідного регіону здійснюється за формулою:

$$I_{MK} = \sqrt[3]{K_{ек} K_{соц} K_{інв}} \quad (8)$$

Наступний етап передбачає аналіз результатів оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів за кластером на основі ранжування отриманих інтегральних індексів у відповідному році, що є передумовою розробки управлінських рішень для підвищення рівня конкурентоспроможності регіону.

Невід'ємним елементом системи управління конкурентоспроможністю є моніторинг економічної безпеки регіону, оскільки дає змогу якісно реагувати на зміни соціально-економічних умов зовнішнього та внутрішнього середовища, а також удосконалювати напрямки регіональної політики в аспекті підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. Для оцінювання економічної безпеки на рівні держави, регіону чи підприємства, науковці пропонують застосовувати безліч індикаторів та показників, які характеризують компоненти економічної безпеки та мають порогові значення, перевищення яких свідчить про виникнення тих, чи інших загроз економічній безпеці

Оцінювання рівня економічної безпеки регіону в аспекті зв'язку із його конкурентоспроможністю доцільно здійснювати за наступним алгоритмом:

1. Формування системи показників економічної безпеки. На даному етапі необхідно виділити ряд параметрів, які одночасно розкриватимуть стан безпеки регіону, але й будуть узгоджені з характеристиками стану його конкурентоспроможності. При цьому показники економічної безпеки слід формувати як з погляду конкурентоспроможності, так і в аспекті загроз безпеці, які виникатимуть у разі перевищення порогових значень.

2. Раціоналізація системи показників. На даному етапі доцільно систему показників звести до найбільш інформативних та таких, що найбільш повно описуватимуть економічну безпеку регіону. Вважається, що найбільш раціонально по кожній з компонент виділити 3-4 показники.
3. Збір та систематизація статистичної інформації, розрахунок індикаторів та аналіз отриманих даних. Заключний етап є вкрай важливим, оскільки сформовані висновки щодо рівня економічної безпеки регіону визначатимуть напрямки наукових розвідок в аспекті обґрунтування стратегічних пріоритетів зміцнення конкурентоспроможності регіонів у системі забезпечення економічної безпеки держави.

Загрози економічній безпеці регіону доцільно класифікувати за виділеними компонентами (див. рис. 3).

Рисунок 3. Загрози економічній безпеці регіону відповідно до компонент його конкурентоспроможності

Серед найбільш значимих загроз економічній безпеці виділимо: зниження економічної активності в регіоні, зменшення підприємницького потенціалу та зниження ділової активності загалом, дестабілізацію ринку праці, погіршення умов життя населення, зменшення внутрішнього споживання, зростання економічної залежності від імпорту, зменшення інвестиційної привабливості регіону, втрату довіри населення до органів влади, зростання соціального та політичного напруження в регіоні, зниження рівня соціально-економічного розвитку регіону та погіршення його конкурентних позицій. Поглиблення загроз

економічній безпеці регіону більш ймовірно деструктивно впливатимуть на економічну безпеку держави.

Таким чином, для аналізу економічної безпеки регіону пропонується використовувати систему показників (табл. 3), яка складається з 5 груп, що якісно та кількісно характеризують стан безпеки, а їх аналіз в динаміці дасть змогу виділити найбільш загрозливі тенденції та сформулювати ефективні напрями протидії виникнення загроз та їх мінімізації в межах реалізації регіональної політики.

Таблиця 3.

Система оцінювання показників економічної безпеки регіону за компонентами його конкурентоспроможності

Компоненти	Показники
Фінансово-економічна компонента	Питома вага ВРП в ВВП України, у %
	Оборот роздрібної торгівлі в регіоні, у млн. грн.
	Обсяг реалізованої промислової продукції, у млн. грн.
Соціальна компонента	Середня чисельність населення, осіб
	Міждержавний міграційний приріст (скорочення), осіб
	Рівень безробіття, у %
	Середньомісячна заробітна плата, грн. на 1 штатного працівника
	Індекс споживчих цін, у %
Зовнішньоекономічна компонента	Індекс обсягу зовнішньоторговельного обігу регіону на душу населення регіону
	Індекс обсягу зовнішньоторговельного обігу регіону на душу економічно активного населення регіону
	Індекс частки зовнішньоторговельного обігу регіону в ВРП
Інноваційно-інвестиційна компонента	Індекс капітальних інвестицій, у %
	Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %
	Витрати на наукові дослідження, у млн. грн.
Інформаційна компонента	Кількість абонентів Інтернету, тис. Осіб
	Обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язу, тис. грн.
	Кількість абонентів багатоканального платного телебачення, тис. осіб

Для комплексного оцінювання стану економічної безпеки регіонів застосовано метод бальної оцінки за обраними компонентами. Граничні значення показників для визначення рівня економічної безпеки регіонів представлено в таблиці 4.

Таблиця 4.

Граничні значення показників для визначення рівня економічної безпеки
регіону

Найменування показників	I клас	II клас	III клас	IV клас
Питома вага ВРП в ВВП України, %	≥ 4	≤ 3	≤ 2	≤ 1
Рівень безробіття, %	$< 7,6$	7,6-8	> 8	> 10
Індекс обсягу зовнішньоторговельного обігу регіону на душу економічно активного населення регіону	> 1	≤ 1	$< 0,5$	$< 0,25$
Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	> 3	$> 1,5-2,9$	$< 1,5$	$< 0,75$
Кількість абонентів Інтернету, тис. осіб	> 1000	від 1000 до 500	≤ 500	≤ 250

За кожною з компонент обрано один показник (фінансово-економічна складова – питома вага ВРП в ВВП України, соціальна складова – рівень безробіття, зовнішньоекономічна складова – індекс обсягу зовнішньоторговельного обігу регіону на душу економічно активного населення регіону, інноваційно-інвестиційна складова – частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, інформаційна складова – кількість абонентів Інтернету), який найбільш повно віддзеркалює стан безпеки в заданому напрямі.

Значення показників розподілені на класи відповідно до їх значення та критеріїв безпеки. Граничні значення для показників визначалися на основі середніх значень для даних показників та їх 50% збільшення або зменшення. Сумарний рейтинг показників визначається на основі розрахунку балів шляхом множення класу показника на його рейтинг.

З огляду на сумарний рейтинг показників доцільно застосувати наступну градацію рівнів безпеки (оцінюючи кожний показник від 25 до 75 балів):

- I клас безпеки – високий рівень (100–150 балів);
- II клас безпеки – нормальний рівень (151–230 балів);
- III клас безпеки – передкризовий рівень (231–250 балів);
- IV клас безпеки – критичний рівень (251–300 балів).

Проведений аналіз економічної безпеки регіонів відповідно до

запропонованої системи показників дав також змогу чітко ідентифікувати розбіжності щодо рівня економічної безпеки регіонів (з відносно високим та стабільним рівнем економічної безпеки, з передкризовим та критичним рівнем безпеки).

Отже, наведені методи дозволяють охарактеризувати сучасний стан розвитку регіону.

При цьому слід зазначити, що, на нашу думку, більш реалістичну оцінку регіональної складової вільної торгівлі можна одержати лише при порівнянні основних показників регіонального розвитку з іншими країнами, передусім з показниками країн — основних торговельних партнерів регіону.